

تأثیر دلالت‌های فرهنگی و تربیتی بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی بر تقویت فرهنگ و هویت انقلابی دانشجویان دانشگاه فرهنگیان

مقاله پژوهشی
اصل
**Original
Article**

حسن حاجی‌زاده اناری،^۱ مهدی رضایی،^۲ محمدمهدی نامی^۳

چکیده

هدف: این پژوهش با هدف شناسایی مؤلفه‌ها یا دلالت‌های فرهنگی و تربیتی بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی و بررسی تأثیر آنها بر تقویت فرهنگ و هویت انقلابی در دانشجویان دانشگاه فرهنگیان انجام شده است. **روش:** روش پژوهش ترکیبی شامل تحلیل‌های کیفی و کمی بود. ابزار گردآوری داده‌ها شامل پرسشنامه محقق ساخته است که روایی آن، ۹۶ درصد آلفای کرونباخ بود. جامعه آماری پژوهش، دانشجویان دانشگاه فرهنگیان شهر تهران و جامعه نمونه پژوهش، تعداد ۳۰۰ نفر از دانشجویان پردیس‌های شهید چمران، شهید بهشتی و شهدای مکه دانشگاه فرهنگیان تهران در نظر گرفته شده است. **یافته‌ها:** دلالت‌های فرهنگی و تربیتی بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی نقش مهمی در تقویت هویت انقلابی و فرهنگ دانشجویان دارند. اجرای مفاهیم بیانیه در برنامه‌های آموزشی و تربیتی دانشگاه فرهنگیان می‌تواند به تقویت هویت فرهنگی و انقلابی دانشجویان کمک کند. **نتیجه‌گیری:** نتایج پژوهش نشان می‌دهد دانشجویان فرهنگیان بیشترین امتیاز را (۳/۸۲ از ۵) به کمک کردن بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی به تقویت فرهنگ انقلابی در جامعه اختصاص داده‌اند. نکته قابل تأمل اینکه ۴۷/۶ درصد دانشجویان، امکانات و ظرفیتهای دانشگاه فرهنگیان را برای اجرای مفاهیم فرهنگی و تربیتی بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی، کم یا خیلی کم ارزیابی کرده‌اند. از دیدگاه دانشجویان دانشگاه فرهنگیان، اجرای برنامه‌های کوتاه‌مدت و میان‌مدت جامع در حوزه فرهنگ و اخلاق با ۳۱/۳ درصد، بیشترین اهمیت را در حوزه مفاهیم فرهنگی و تربیتی بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی دارد. **واژگان کلیدی:** بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی، دلالت‌های فرهنگی و تربیتی، هویت انقلابی و فرهنگی، دانشگاه فرهنگیان، توسعه پایدار.

❖ تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۲/۱۲؛ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۵/۲۰

۱. استادیار گروه آموزش معارف اسلامی؛ دکترای علوم سیاسی، دانشگاه فرهنگیان، پردیس شهید چمران. تهران، ایران.
(نویسنده مسئول). صندوق پستی: ۸۸۹-۱۴۶۶۵. hajizadeanari@gmail.com

۲. استادیار گروه آموزش علوم تربیتی؛ دکترای فلسفه تعلیم و تربیت، دانشگاه فرهنگیان، پردیس شهید چمران. تهران، ایران.
mh.rezaei@cfu.ac.ir

۳. دانشجوی کارشناسی، گروه آموزش ابتدایی، دانشگاه فرهنگیان، پردیس شهید چمران. تهران، ایران.
mnmn13830@gmail.com

الف) مقدمه

مسئله اصلی پژوهش حاضر این است که بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی چه تأثیری بر شکل‌گیری رفتارها و نگرشهای دانشجو معلمان دانشگاه فرهنگیان در راستای تقویت فرهنگ و هویت انقلابی دارد و دلالت‌های فرهنگی و تربیتی آن کدام‌اند؟ در تبیین این مسئله می‌توان گفت: آموزش عالی در یک کشور به عنوان ثروت و سرمایه ملی آن کشور به شمار می‌آید که نقش کاهش‌دهندگی هزینه‌ها، ایجاد ارزش افزوده انسانی، تحقق بخشیدن به انتظارات نوپدید ذی‌نفعان درونی و بیرونی، تعامل صحیح با جامعه و ارتقای کیفیت یاددهی - یادگیری و تربیتی را ایفا می‌کند. افزون بر این، آموزش عالی یکی از زیرساخت‌های نظام آموزشی هر کشور است که وظیفه آن، تربیت نیروی متخصص در حوزه‌های مختلف پژوهش و ارائه خدمات تخصصی در حوزه‌های متنوع علم و فناوری جامع است. برنامه درسی در آموزش عالی، یکی از زیرنظام‌هایی است که نقش اساسی در متحول شدن آموزش عالی و جامعه دارد (کیایی جمالی و همکاران، ۱۳۹۷: ۱۸۴). بی‌شک امروزه توسعه یکی از چالش‌برانگیزترین مسائل جهانی است. توسعه با کالای مادی شروع نمی‌شود، بلکه با مثلث انسان، آموزش و سازمان منظم آغاز می‌شود. این سه مؤلفه، امکان توسعه و به کارگیری همه منابع را فراهم می‌کند. مسئله اصلی در توسعه، ایجاد ظرفیتهایی است که خالق ثروت‌اند و این ظرفیت در قدرت فکری انسانها نهفته است؛ بنابر این، سرمایه انسانی، هم پیش‌نیاز توسعه، هم مهم‌ترین ابزار برای توسعه و هم هدف توسعه است. کشورهایی که منابع انسانی متخصص و ماهر دارند از توان توسعه‌ای بالاتری نسبت به کشورهایی که فقط جمعیت بیشتری دارند، برخوردارند.

در منظومه آموزش و تحول، تربیت معلم را می‌توان از جمله حساس‌ترین، سرنوشت‌سازترین و مهم‌ترین مؤلفه‌های آن دانست؛ زیرا معلمان به عنوان مجریان اصلی حوزه تعلیم و تربیت، خود منشأ هرگونه ایجاد تحول در نظام آموزش و پرورش به شمار می‌آیند. مقام معظم رهبری در این رابطه می‌گویند: «یکی از چیزهایی که در آموزش و پرورش خیلی مهم است، همین دانشگاه فرهنگیان است؛ همین که این جوانهای عزیزمان، [یعنی] دانشجو معلم‌ها، آنجا هستند. این بسیار مهم است. هرچه می‌توان، باید برای این مجموعه سرمایه‌گذاری در توسعه کمی و کیفی کرد» (خامنه‌ای، ۱۳۹۵).

در میان خیل شاهد مثال‌های علمی حوزه تعلیم و تربیت، با این باور نظام آموزشی ژاپن مواجه بوده‌ایم که شایستگی هر نظام آموزشی به اندازه شایستگی معلمان آن نظام است. در همین راستا، جمهوری فدرال نیجریه در سیاست ملی آموزش خود اظهار داشت که هیچ

تأثیر دلالت‌های فرهنگی و تربیتی بیانیه گام دوم انقلاب ... ♦ ۱۰۹

آموزش و پرورشی نمی‌تواند از کیفیت معلمان خود بالا برود و همچنان باید بر آموزش و پرورش معلمان، در برنامه‌ریزی و توسعه آموزش تأکید شود (افیگو و ایبی، ۲۰۱۶: ۱۹۵). در واقع؛ تربیت معلم یکی از حوزه‌های بسیار مهم در نظام آموزش عالی هر کشور به شمار می‌آید که نقش حیاتی در اصلاح و تقویت بنیادهای توسعه‌ای ایفا می‌کند. همچنین تربیت معلم و تحول در نظام آموزشی آن را می‌توان نقطه آغازین تحول در آموزش و پرورش دانست که پاسخگوی چالشهای علمی، فرهنگی، سیاسی و اخلاقی و دستیابی به توسعه پایدار است و معلم، پرچمدار اصلی این تحول است. بر این اساس، کمسیون بین‌المللی آموزش و پرورش برای قرن بیست و یکم (۱۹۹۶) این اندیشه را ترویج داده است که تربیت معلم، نقطه شروع حرکت عظیم آموزش و پرورش است.

بر این اساس که عنصر معلم، عنصر تحول‌آفرین در حوزه رشد و بالندگی، توسعه پایدار و انتقال فرهنگ یک کشور به شمار می‌آید، آموزش و تربیت او و نیز بازسازی و بهسازی نظام تربیت معلم از اهمیت و ضرورت دوچندانی برخوردار خواهد شد. این اهمیت را می‌توان ریشه در چالشهای برخاسته از اشاره‌ای خارجی بر استقلال، نگرانی درباره کیفیت و افزایش اهمیت نیروهای بازار دانست که متخصصان این رشته را بیش از پیش به موضوع آموزش معلمان و دانشجو معلمان در دانشگاه تربیت معلم حساس تر کرده است. (اسچوک، ۲۰۱۶: ۱۲۶)

تغییر هویت حرفه معلمی در سالهای اخیر در سطح جهانی بر اهمیت این موضوع افزوده است. در سالهای گذشته، معلم به عنوان شخصی تعریف می‌شد که فقط اطلاعات را منتقل می‌کرد؛ با این حال و در سالهای اخیر، این حرفه صفت‌هایی مانند مهندس آموزش، هنرمند و متخصص، مدیر یادگیری را به دست آورد (باریس و حاسن، ۲۰۱۹: ۵۲؛ نقل از: جونیز، ۲۰۰۷). بنابر این، اکثر سیاست‌گذاران، ذی‌نفعان، مربیان، معلمان یا محققان، به نقش مهم معلمان و سیستم آموزش معلمان برای توسعه ملی و جهانی توجه می‌کنند و شایسته است از معلمان آینده‌نگر پرسید که دیدگاههای خود را درباره کیفیت سیستم ایدئال آموزش معلمان ارائه دهند. (کورماز، ۲۰۱۷: ۱۹۵؛ نقل از: نوا، ۲۰۰۷)

بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی ایران به عنوان یک سند راهبردی، سال ۱۳۹۷ از سوی رهبر معظم انقلاب اسلامی صادر شد که دارای دلالت‌های فرهنگی و تربیتی مهمی است. این بیانیه در برگیرنده مفاهیم و دلالت‌های فرهنگی و تربیتی مهمی و هدف آن، تقویت هویت انقلابی و فرهنگ جوانان ایرانی است (خامنه‌ای، ۱۳۹۷). توجه به ارزشهای ذاتی فرهنگ در جوامع انسانی

موجب رشد و تعالی افراد در همه ابعاد وجودی و رشد اجتماعی و در نهایت، تعالی اجتماعی حول محور مردم‌سالاری دینی خواهد شد (یقینی و همکاران، ۱۴۰۰). مهم‌ترین دلالت‌های فرهنگی و تربیتی بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی ایران شامل موارد ذیل است که بیان‌کننده ارزش و اهمیت بیانیه در شکل‌گیری هویت انقلابی و هدایت و تربیت دینی نسل جوان جامعه می‌باشد (رحمانی و همکاران، ۱۴۰۱؛ اسکندری‌نسب، ۱۴۰۱):

الف) لزوم توجه به ارزشهای اسلامی و انقلابی با هدف حفظ و ترویج ارزشهای اسلامی و انقلابی: این ارزشها باید در تمامی جنبه‌های فرهنگی و تربیتی جامعه حضور داشته باشند و نسل جوان با این ارزشها آشنا شود.

ب) توسعه علم و دانش با تأکید بر اهمیت علم و دانش به عنوان یک محور اصلی در پیشرفت کشور: بیانیه بر لزوم توجه به توسعه علم و فناوری و تربیت نیروی انسانی متخصص و متعهد تأکید دارد.

ج) تقویت هویت ملی و انقلابی جوانان: این مورد به تبیین مؤلفه‌های هویت ملی و انقلابی پرداخته و بر ضرورت آموزش و پرورش نسل جوان بر اساس این هویت تأکید می‌کند.

د) اهمیت اخلاق و معنویت در زندگی فردی و اجتماعی: توسعه اخلاق و معنویت در میان جوانان و تقویت پایه‌های اخلاقی جامعه از دلالت‌های مهم تربیتی بیانیه است.

ه) ضرورت جهاد علمی و فرهنگی: بیانیه به اهمیت جهاد علمی و فرهنگی برای مقابله با تهدیدات فرهنگی و علمی دشمنان اشاره دارد. جهاد علمی و فرهنگی به عنوان یک وظیفه مهم بر عهده جوانان و نخبگان جامعه قرار داده شده است.

و) توجه به فرهنگ انقلابی و مقاومت: بیانیه بر اهمیت ترویج فرهنگ انقلابی و مقاومت در برابر تهدیدات داخلی و خارجی تأکید دارد. این فرهنگ باید در تربیت نسل جوان و آموزشهای دانشگاهی و مدرسه‌ای نهادینه شود.

همچنین بیانیه گام دوم انقلاب در حوزه سبک زندگی دین و اسلامی نیز به نکاتی پرداخته است که می‌تواند بخشی از هویت انقلابی فرد در بخش سبک زندگی اسلامی ایرانی را پوشش دهد (ملکوتیان و کتابی، ۱۳۹۹) که عبارتند از: اصلاح نگرش و تقویت باورهای دینی، عمل به آموزه‌های دینی از سوی رهبران دینی و مدیران نظام، ترویج فرهنگ صحیح استفاده از رسانه، اصلاح مدیریت رسانه‌ها، نهادینه شدن فرهنگ نظارت و تقویت روحیه جهادی (عیسی‌زاده و عراقی، ۱۳۹۸). البته «هویت» شامل «هویت ملی»، «هویت سیاسی» یا «هویتی است که در ساختار سیاسی دولتهای ملی کارکرد دارد» (سمیعی و شاوژیان، ۲۰۲۰). مفهوم هویت

تأثیر دلالت‌های فرهنگی و تربیتی بیانیه گام دوم انقلاب ... ۱۱۱

ملی، آن گونه که در چهار قرن اخیر توسعه یافته، به تصویر کشیده شده و درک شده است، می‌تواند به عنوان ناسیونالیسم، ایدئولوژی خطرناک علیه عدالت جهانی و انسانیت رادیکال شود، یا به عنوان میهن‌پرستی، یک فضیلت ضروری برای شهروندی شایسته، تحسین شود. (کین، ۱۹۹۳)

هویت به معنی هستی و وجود، وسیله شناسایی یک فرد است. در حقیقت؛ مجموعه ویژگی‌های فردی و خصوصیات رفتاری که با توجه به آن، یک فرد از دیگران متمایز می‌شود، هویت وی است (تاجیک، ۱۳۸۴). در جامعه‌شناسی نیز واژه هویت به معنی چه کسی بودن است و حس نیاز به شناساندن خود است که سلسله‌ای از عناصر فرهنگی و تاریخی را در فرد یا در گروهی انسانی تحریک می‌کند (کین، ۱۹۹۳). هویت می‌تواند از کوچک‌ترین سطح هویتی؛ یعنی هویت فردی، تا بالاترین آن؛ یعنی ملت و حتی جامعه جهانی را شامل شود. البته «هویت» شامل «هویت ملی»، «هویت سیاسی» یا «هویتی است که در ساختار سیاسی دولتهای ملی کارکرد دارد». (سمعی و شاوژیان، ۲۰۲۰)

هویت فرهنگی، نمادهای آشکار و پنهانی است که مردمان سعی می‌کنند با حفظ و نمایاندن آنها، خود را از سایر جوامع بازشناسند. هویت فرهنگی، مهم‌ترین عامل وحدت قلبی یک جامعه است و آنقدر ریشه‌دار و عمیق است که اغلب ناخودآگاه است و افراد جامعه، بدون آگاهی و هوشیاری، بدان وابسته و پایبندند (ستاری، ۱۳۸۴). شناخت اندیشه رهبر جمهوری اسلامی از هر نظر درباره هویت فرهنگی، به علت جایگاهی که در میان افراد دارند، اعم از افراد عادی تا افراد دارای رتبه و مقام و همچنین برای آیندگان این مرز و بوم لازم و ضروری است (تاجیک، ۱۳۸۴؛ آقاسی و همکاران، ۱۴۰۰) و جایگاه بیانیه موصوف در این رابطه، حائز اهمیت می‌باشد. در حقیقت؛ بیانیه گام دوم انقلاب با توجه دادن به مؤلفه‌های جدید هویت می‌تواند با خلق معنا، به تقویت هویت ملی ایران امروز کمک کند. تقویت هویت ملی در گام دوم برای رویارویی با چالش‌های هویتی در چهل ساله دوم انقلاب، در قالب الگوی توسعه انسانی دین‌محور، ثبات سیاسی، نهادینه‌سازی مردم‌سالاری دینی و مشارکت سیاسی تدوین شده است. (رحمانی و همکاران، ۱۴۰۱)

اسناد بالادستی دانشگاه فرهنگیان شامل اساسنامه دانشگاه فرهنگیان (۱۳۹۰) و برنامه راهبردی دانشگاه فرهنگیان (۱۳۹۵) می‌باشد. بر اساس مبانی نظریه سند تحول بنیادین و اندیشه‌های تربیتی مقام معظم رهبری، یک معلم تحول‌آفرین باید خصوصیات و صلاحیتهای لازم را داشته باشد. دانشگاه فرهنگیان مسئولیت تربیت نیروی انسانی و فراهم کردن دانش و

مهارت‌های لازم برای دانشجومعلم‌ان را بر عهده دارد تا کارایی، اثربخشی و بهره‌وری آنان بیشتر شود. طبق نظام‌نامهٔ سنجش و پذیرش دانشجوی متعهد خدمت به وزارت آموزش و پرورش، حداکثر سن دانشجومعلم‌ان متعهد به وزارت آموزش و پرورش ۲۴ سال است. بنابر این، با توجه به اهمیت و رکن بودن معلم در تحولات آموزشی و تربیتی در نظام تعلیم و تربیت کشور و همچنین آورده‌های بیانیۀ گام دوم انقلاب اسلامی در بخش تقویت فرهنگ و هویت انقلابی دانشجومعلم‌ان در دانشگاه فرهنگیان در راستای تعلیم و تربیت دینی و انقلابی دانش‌آموزان، نویسندگان این مقاله بر آنند تا با استنتاج و تبیین دلالت‌های فرهنگی و تربیتی گام دوم انقلاب اسلامی، به بررسی تأثیر آنها بر تقویت فرهنگ و هویت انقلابی دانشجومعلم‌ان دانشگاه فرهنگیان بپردازند.

۱. اهمیت و ضرورت پژوهش

بیانیۀ گام دوم انقلاب اسلامی به عنوان یکی از مهم‌ترین اسناد راهبردی جمهوری اسلامی ایران، دارای مفاهیم عمیق فرهنگی و تربیتی است و نقش محوری در تبیین و ترویج ارزش‌های انقلاب اسلامی ایفا می‌کند. صدور بیانیۀ گام دوم از سوی مقام معظم رهبری، نشان‌دهندۀ آغاز عصر جدیدی از حیات انقلاب اسلامی و ترسیم چشم‌انداز برای آیندۀ آن در قالب یک منشور مهم برای نسل‌های جدید است (غفاری و نیکونهاد، ۱۳۹۹). تحلیل این بیانیه می‌تواند به درک عمیق‌تری از دلالت‌های فرهنگی و تربیتی آن کمک کند. دانشجویان دانشگاه فرهنگیان به عنوان نسل آیندۀ معلم‌ان و مربیان کشور، نقش بسزایی در شکل‌دهی به فرهنگ و هویت نسل‌های آیندۀ دارند. بررسی تأثیر بیانیۀ گام دوم انقلاب اسلامی بر تقویت هویت انقلابی و فرهنگ دانشجویان، می‌تواند به ارتقای سطح آگاهی و تعهد انقلابی آنان کمک کند و از این طریق به توسعهٔ پایدار کشور یاری رساند. با توجه به تغییرات سریع فرهنگی و اجتماعی در جامعه، نیاز به پژوهش‌هایی که به تحلیل و بررسی مؤلفه‌های فرهنگی و تربیتی بپردازند، بیش از پیش احساس می‌شود. این پژوهش می‌تواند به شناسایی و تبیین راهکارهای مؤثر در تقویت هویت فرهنگی و انقلابی جوانان ایرانی بپردازد.

بیانیۀ گام دوم به عنوان آغازگر «فرایند بزرگ و جهانی چهل سال دوم انقلاب اسلامی»، تأکیدی خاص بر جوانان با عبارت محور تحقق نظام پیشرفتهٔ اسلامی در پی کاربست همتهای بلند و انگیزه‌های جوان و انقلابی در گام دوم انقلاب بوده است (اسکندری‌نسب، ۱۴۰۱). از طرفی، دانشگاه فرهنگیان به عنوان مهم‌ترین مرکز تربیت‌کنندۀ نیروی انسانی موردنیاز آموزش و پرورش و تربیت‌کنندۀ آیندۀ سازان کشور، نقش مهمی در تحولات جامعه دارد و با مطرح

تأثیر دلالت‌های فرهنگی و تربیتی بیانیه گام دوم انقلاب ... ♦ ۱۱۳

شدن بیانیه گام دوم انقلاب، این نقش حساس‌تر شده است (غریبی و غریبی، ۱۴۰۱). با توجه به اهمیت این بیانیه در تبیین ارزش‌های انقلاب اسلامی و نقش کلیدی دانشگاه فرهنگیان در تربیت نسل آینده معلمان، ضرورت بررسی و تحلیل دلالت‌های فرهنگی و تربیتی این بیانیه به منظور تقویت هویت انقلابی در دانشجویان، بیش از پیش احساس می‌شود. نتایج این پژوهش در تدوین و اجرای برنامه‌های آموزشی و فرهنگی مؤثر در دانشگاه فرهنگیان تأثیرگذار خواهد بود. با استفاده از یافته‌های این پژوهش، می‌توان راهکارهای عملی برای تقویت هویت انقلابی و فرهنگ دانشجویان ارائه داد و از این طریق به ارتقای کیفیت آموزش و تربیت در دانشگاه کمک کرد. دانشگاه فرهنگیان به عنوان یکی از مهم‌ترین مراکز آموزشی و تربیتی کشور، نقش حیاتی در ترویج و تبیین مفاهیم فرهنگی و تربیتی انقلاب اسلامی دارد. بنابر این، نتایج این پژوهش می‌تواند به تقویت و بهبود برنامه‌های آموزشی و فرهنگی دانشگاه فرهنگیان و در نهایت، توسعه علمی و فرهنگی کشور کمک شایانی کند و نتایج مفیدی برای جامعه به همراه داشته باشد.

از دیدگاه رهبر معظم انقلاب، محصول تلاش چهل ساله، برابر چشم جوانان قرار گرفته است. ایشان، جوانان را یکی از مهم‌ترین منابع قدرت کشور برشمرده و از ایشان انتظار دارند تا با درایت خود، کشور و ملت ایران را به جامعه‌ای مستقل، آزاد، مقتدر، با عزت، متدین، پیشرفته در علم، سرآمد در گسترش خدمات اجتماعی و دارای تأثیر اساسی در منطقه و دارای منطق قوی در مسائل جهانی تبدیل کنند. با دقت در بیانیه گام دوم انقلاب، رهبر معظم انقلاب به انتصاب مدیران جوان، کارگزاران جوان، اندیشمندان جوان، فعالان جوان، در میانه‌های سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و بین‌المللی و نیز در عرصه‌های دین و اخلاق توجه خاص داشته‌اند.

برجسته کردن ارزش‌های معنوی، توصیه به ساده‌زیستی، تأکید بر دانش به عنوان آشکارترین وسیله عزت و قدرت کشور، گوشزد کردن اصل عزت و حکمت و مصلحت در روابط بین‌المللی و پرهیز از فساد اقتصادی، سیاسی و اخلاقی، از جمله ارزش‌های منحصربه‌فرد بیانیه گام دوم انقلاب در هدایت و رهبری نسل جوان آینده‌ساز کشور به شمار می‌رود.

۲. هدف، سؤالات و فرضیه‌های پژوهش

هدف اصلی پژوهش حاضر، شناسایی دلالت‌ها یا مؤلفه‌های فرهنگی و تربیتی موجود در بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی و بررسی تأثیر آنها بر تقویت فرهنگ و هویت انقلابی در میان

دانشجویان دانشگاه فرهنگیان است. این پژوهش در پی تبیین و شناسایی نقش مؤلفه‌های فرهنگی و تربیتی بیانیه در ارتقای آگاهی و تعهد انقلابی دانشجویان بوده و تلاش می‌کند تا از طریق بررسی تجربی و میدانی، راهکارهایی برای تقویت هویت فرهنگی و انقلابی آنان ارائه دهد.

سؤال اصلی پژوهش چنین است: «بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی چه تأثیری بر شکل‌گیری رفتارها و نگرشهای دانشجومعلم‌ان دانشگاه فرهنگیان در راستای تقویت فرهنگ و هویت انقلابی داشته و دلالت‌های فرهنگی و تربیتی آن کدام‌اند؟». در این ارتباط، پرسشهای فرعی پژوهش بدین گونه ارائه می‌شود:

- آیا دلالت یا مؤلفه‌های فرهنگی و تربیتی بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی بر تقویت فرهنگ و هویت انقلابی دانشجویان دانشگاه فرهنگیان تأثیر دارد؟
 - کدام مؤلفه‌های فرهنگی و تربیتی بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی، بیشترین اهمیت را در حوزه مفاهیم فرهنگی و تربیتی بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی دارد؟
 - در راستای اجرای بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی، ساختار و اقدامات دانشگاه فرهنگیان چگونه ارزیابی می‌شود؟
- فرضیه‌های پژوهش نیز عبارتند از:
- از نگاه دانشجویان فرهنگیان، حفظ ارزشهای انقلابی و ملی، با اهمیت‌ترین مؤلفه در حوزه مفاهیم فرهنگی و تربیتی بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی است.
 - مفهوم استقامت و پایداری در بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی به عنوان یکی از اصول بنیادین تقویت فرهنگ و هویت انقلابی در دانشجویان دانشگاه فرهنگیان مورد تأکید است.
 - ساختار و اقدامات دانشگاه فرهنگیان برای اجرای بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی کافی نیست.

۳. مبانی نظری و پیشینه پژوهش

انقلابی‌گری و تربیت انقلابی، مفهوم جدیدی است که در سالهای اخیر توسط مقام معظم رهبری مورد تأکید قرار گرفته و در بیانیه گام دوم انقلاب نیز به آن توجه ویژه شده است. از آنجا که یکی از مهم‌ترین اهداف انقلاب اسلامی، تشکیل تمدن نوین اسلامی و فراهم کردن بستر مناسب برای تشکیل جامعه جهانی اسلامی است و از طرفی، با توجه به تغییر نسل و انواع تهدیداتی که از طرف دشمن متوجه هویت، مبانی و اصول انقلاب است، امروزه و در آغاز

گام دوم انقلاب، لازم است بستر و الگوی جامع و اسلامی برای اقشار مختلف جامعه، به ویژه نوجوانان و جوانان فراهم شود. الگوی نظری فرهنگی و هویتی که مبنای بررسی‌ها در این پژوهش بوده، شامل مؤلفه‌های اقتدار، عزّت و کرامت، صداقت، استقلال، وحدت، ارتباط، آداب و رسوم، هنر، تاریخ و حافظه جمعی، تعهد و آگاهی است. با توجه به اهمیت این مفاهیم، دانشجویان می‌توانند با تمرین و تقویت استقامت و پایداری در مسیر دستیابی به اهداف والای انقلاب اسلامی، به عنوان نیروهای مؤثر و پایدار در جامعه ایفای نقش کنند. متن بیانیه گام دوم انقلاب را که مشتمل بر اندیشه‌های رهبر فرزانه انقلاب است، می‌توان به عنوان سند چشم‌انداز دقیق و مبتنی بر آرمانهای انقلاب اسلامی دانست که با مطالعه دقیق آن، می‌توان مؤلفه‌های تربیت انقلابی را استخراج کرد.

مؤلفه‌های تربیت انقلابی در بیانیه گام دوم انقلاب در سه بخش محورهای اساسی انقلاب، موانع تربیت انقلابی و عوامل و مقتضیات تربیت انقلابی دسته‌بندی می‌شوند. محورهای اساسی انقلاب شامل اسلام ناب، استکبارستیزی، حمایت از مظلومان، مردم‌سالاری، عدالت‌طلبی و مبارزه با فساد، استقلال، آزادی و اقتصاد است. موانع تربیت انقلابی به دو گروه موانع داخلی و خارجی تقسیم می‌شوند. عوامل و مقتضیات تربیت انقلابی، شامل معنویت و اخلاق، مبانی و ارزشهای انقلاب، مؤلفه‌های فرهنگی انقلاب، آگاهی‌بخشی سیاسی، دستاوردهای انقلاب، بصیرت، مجهز شدن به دانش و پژوهش و فناوری، اتحاد، سبک زندگی اسلامی و مسئولیت‌پذیری است (علی‌پور، ۱۴۰۰). بدین ترتیب، از آنجا که جوانان و دانشجویان به عنوان یکی از مهم‌ترین گروه‌های هدف بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی، نقش مؤثری در ترویج و تبیین مفاهیم فرهنگی و تربیتی این بیانیه دارند و از طرفی، دانشگاه فرهنگیان به عنوان یکی از مهم‌ترین مراکز آموزش عالی کشور، مسئولیت ویژه‌ای در ترویج این مفاهیم بر عهده دارد؛ لذا بررسی تأثیر دلالت‌های فرهنگی و تربیتی بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی بر دانشجویان این دانشگاه از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است.

بیانیه گام دوم انقلاب به عنوان نقشه راه چله دوم انقلاب اسلامی ایران، توجه ویژه‌ای به مقوله هویت‌یابی، به ویژه برای جوانان داشته است. در خصوص پیشینه پژوهش، هر چند پژوهشهای متعددی درباره نقش بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی و بررسی تأثیر آن بر جنبه‌های مختلف کشور انجام شده؛ اما در ارتباط با موضوع پژوهش حاضر، تحقیق خاصی انجام نشده و مطالعات پیشین نشان می‌دهد توجه به مفاهیم فرهنگی و تربیتی در آموزش عالی می‌تواند نقش مهمی در تقویت هویت و فرهنگ انقلابی دانشجویان ایفا کند.

رضاعلیزاده و دانش‌فرد (۱۴۰۳) در «بررسی نقش فرهنگ و ارزشهای حاکم بر جامعه در توسعه منابع انسانی، با توجه به بیانیه گام دوم انقلاب»، دریافتند که ابعاد نظام ارزشهای حاکم بر جامعه، شامل توجه به ارزشهای دینی و مذهبی، پژوهش محوری و علم محوری و توجه به ارزشهای ملی و انقلابی، بر ابعاد توسعه منابع انسانی، شامل بعد فردی، بعد سازمانی و بعد جامعه تأثیرگذار است.

یافته‌های در تاج و جوادینیا (۱۴۰۳) در «طراحی و تبیین الگوی کیفیت خدمات‌رسانی مبتنی بر آموزهای مدیریت اسلامی و بیانیه گام دوم انقلاب: کاربرد روش آمیخته» نشان داد که می‌توان الگوی کیفیت خدمات‌رسانی مبتنی بر آموزهای مدیریت اسلامی و بیانیه گام دوم انقلاب را مشتمل بر پنج بُعد مهر ورزیدن به ارباب رجوع، عدالت محوری، دوراندیشی در ارائه خدمات، قرب الهی و مردم‌داری مطرح کرد. در این میان، بیشترین ضریب مسیر در تبیین واریانس متغیر وابسته، به ترتیب مرتبط با متغیرهای عدالت محوری و مهر ورزیدن به ارباب رجوع بوده است.

جداری جباری‌پور و محسنی (۱۴۰۳) در پژوهش خود با عنوان «تربیت معلم تراز تمدن نوین اسلامی در نگاه امامین انقلاب با تکیه بر بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی» دریافتند معلم تراز ابتدا باید به خودسازی بپردازد و متعلمان خود را دوستدار علم، با انگیزه وطن‌دوستی و استقلال‌طلبی پرورش دهد؛ شعارهای انقلابی را ارج نهد و به معنویات توجه ویژه داشته باشد؛ برکاتی را که از انقلاب اسلامی به وجود آمده، گوشزد کند؛ با تحقق شعار «ما می‌توانیم»، به شکوفایی استعدادهای نهفته پرداخته، الگوی مناسب تربیتی برای دیگر جوامع باشد.

بابایی و صالحی (۱۴۰۳) در پژوهش خود به تحلیل ساحت‌های ارتقای هویت در نیروی انسانی بر اساس بیانیه گام دوم انقلاب پرداخته‌اند. آنان شش محور خودشناسی، جهت‌گیری هدفی، وحدت وجود، الگوگیری، پیوند با گذشته و پرورش توانایی‌های فردی و جمعی را به عنوان چارچوب بررسی و تحلیل بیانیه گام دوم مشخص کردند. نتایج نشان داد دو مورد برای خودشناسی، سه مورد برای جهت‌گیری هدفی، دو مورد برای وحدت وجود، یک مورد برای الگوگیری، دو مورد برای پیوند با گذشته و یک مورد برای پرورش توانایی‌های فردی و جمعی، در بیانیه مذکور اشاره شده است.

تقوی و همکاران (۱۴۰۳) در «واکاوی شاخصه‌های تعلیم و تربیت اسلامی در منظومه فکری مقام معظم رهبری در گام دوم انقلاب اسلامی»، یک الگوی محقق‌ساخته را بر مبنای ۱۵

تأثیر دلالت‌های فرهنگی و تربیتی بیانیه گام دوم انقلاب ... ♦ ۱۱۷

شاخصه تعلیم و تربیت از دیدگاه مقام معظم رهبری، از قبیل الگوسازی فضایل اسلامی، ارتباط با آرمانها و ارزشهای انقلاب و حفظ هویت اسلامی، ارائه کرده‌اند.

خیرالدین (۱۴۰۳) در پژوهش «روشهای تربیت دانش‌آموزان تراز گام دوم انقلاب اسلامی در ساحت تربیت اعتقادی» نشان داد با جستجو در آیات و روایات می‌توان روشهای مختلفی را برای تمهید در امر تربیت، از جمله: روش انگیزه‌بخشی آموزش اعتقادی، روش الگو و تثبیت اعتقادات جوانان و روش تشویق ارائه کرد.

نبی‌زاده (۱۴۰۱) در پژوهش «بایسته‌های تربیت متعالی در گام دوم انقلاب اسلامی» نشان داد اموری از قبیل تربیت فرد بر اساس دغدغه‌مندی نسبت به اهداف و آرمانهای انقلاب اسلامی، تمرکز بر تربیت فردی و نیازهای تک‌تک مخاطبان، محور بودن و مرجعیت روحانیت و شبکه تبلیغ دین به عنوان مربی تربیت متعالی، مسجد به عنوان بستر سخت‌افزاری تحقق این امر، توجه به شرایط فرهنگی و قومی و زیستی مخاطب، نظارت مستقیم و غیر مستقیم بر مربیان و ایجاد و تقویت روحیه تکلیف‌گرایی، مهم‌ترین بایسته‌های تربیت متعالی به حساب می‌آیند که اگر در فرایند تربیت به عنوان اصول کار در نظر گرفته شوند، مقصود حاصل خواهد شد.

رحمانی و همکاران (۱۴۰۱) در پژوهش خود دریافتند بیانیه گام دوم انقلاب، چارچوبی مطمئن برای امکان تسهیل مؤلفه‌های جدید هویت ملی است. امروزه مسئله بیانیه مذکور با حمایت و حراست از دستاوردهای گذشته هویت ملی، از قابلیت به فعلیت رساندن ظرفیت مؤلفه‌های جدید هویت ملی برخوردار است.

منظری توکلی و کهنوجی (۱۴۰۰) در پژوهش «تبیین اهداف تربیتی بیانیه گام دوم انقلاب»، هر یک از اهداف بیانیه را به فراخور ارتباط در یکی از ساحت‌های شش‌گانه تربیت قرار داده و دریافتند بسامد اهداف ساحت اقتصادی و حرفه‌ای با ساحت علمی و فناوری قرابت بیشتری دارد که بیانگر ارتباط نزدیک این ساحت با یکدیگر است. همچنین کمترین بسامد، مربوط به ساحت‌های زیبایی‌شناختی و هنری و زیستی بدنی است و بیانگر این مهم است که چنانچه در یک جامعه بشری دستورالعمل‌های جامع و کافی برای تقویت و توسعه سایر ساحت وجود داشته باشد و زمینه‌های استقرار و پیاده‌سازی دستورالعملها وجود داشته باشد، خودبه‌خود ساحت‌های هنری و زیبایی‌شناختی و زیستی بدنی توسعه می‌یابند و زمینه‌های نشاط و امیدبخشی و توجه به ظرفیتهای انسانی محقق می‌شود.

علی پور (۱۴۰۰) در «واکاوی مؤلفه‌های تربیت انقلابی، زمینه‌ساز تمدن اسلامی؛ پژوهشی مبتنی بر تحلیل مضمون بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی»، با روش تحلیل مضمون، ۱۵۹ مضمون پایه، ۲۵ مضمون سازمان‌دهنده از جمله: معنویت و اخلاق، مبانی و ارزشهای انقلاب، مؤلفه‌های فرهنگی انقلاب، آگاهی‌بخشی سیاسی، دستاوردهای انقلاب، اعتماد به درون، بصیرت، آرمان‌خواهی، دانش، پژوهش و فناوری، توجه به ظرفیت امیدبخش کشور، پیشرفت، اتحاد ملت، نظارت سازنده، مسئولیت‌پذیری و سبک زندگی اسلامی و سه مضمون فراگیر محورهای اساسی انقلاب، عوامل و مقتضیات تربیت انقلابی و موانع تربیت انقلابی را استخراج کرد.

اهم پژوهشهای انجام‌شده طی دهه اخیر، در خصوص نقش اهداف تربیتی بیانیه گام دوم انقلاب بر فرهنگ، هویت و زندگی جوانان و دانشجویان، در جدول ۱ آمده است.

جدول ۱: مطالعات پژوهشی و ارزیابی آنها

شماره	پژوهشگران	نتایج پژوهش	ارزیابی	خلاهای پژوهشی
۱	رضاعلیزاده و دانش فرد (۱۴۰۳)	بیانیه گام دوم انقلاب می‌تواند عامل مهمی در رشد و توسعه منابع انسانی باشد.	به طور کلی می‌توان گفت پژوهشهای انجام‌شده با اهداف خاصی بر محورهای مختلف تربیت، مدیریت، تقویت هویت و ساحت‌های تربیتی صورت گرفته است. برخی از این پژوهشها در راستای هدف این پژوهش‌اند و می‌توانند	با توجه به اینکه جامعه مخاطب این پژوهش، دانشجویان معلمان دانشگاه فرهنگیان به طور عام و دانشجویان معلمان این دانشگاه در شهر تهران به طور خاص بوده و تأکید آن بر تقویت هویت و تربیت انقلابی این دانشجویان بوده است؛ این خلأ پژوهشی پژوهشگران را بر آن داشت تا با مبنای
۲	در تاج و جوادی‌نیا (۱۴۰۳)	بیانیه گام دوم انقلاب می‌تواند الگوی مناسبی برای کیفیت خدمات‌رسانی مبتنی بر آموزهای مدیریت اسلامی قرار گیرد.		
۳	تقوی و همکاران (۱۴۰۳)	بر محور بیانیه گام دوم انقلاب، به طراحی شاخصهای تعلیم و تربیت اسلامی پرداخته است.		
۴	خیرالدین (۱۴۰۳)	با بهره‌گیری از بیانیه گام دوم انقلاب به کیفیت تربیت اعتقادی و روشهای آن در تربیت نوجوان و جوان پرداخته است.		
۵	جداری جباری‌پور و محسنی (۱۴۰۳)	بیانیه گام دوم انقلاب می‌تواند نقشه راهی در مسیر تربیت معلم تراز انقلاب اسلامی قرار گیرد.		

تأثیر دلالت‌های فرهنگی و تربیتی بیانیه گام دوم انقلاب ... ۱۱۹

۶	نبی‌زاده (۱۴۰۱)	بیانیه گام دوم انقلاب می‌تواند نقشه راهی در مسیر تربیت مربی بر اساس رویکرد تربیت متعالی قرار گیرد.	یاری‌رسان آن باشند. قرار دادن بیانیه گام دوم انقلاب، کارایی و اثربخشی آن را در تربیت انقلابی دانشجوی معلمان، بسنجد و به تصویر قلم بکشاند.
۷	رحمانی و همکاران (۱۴۰۱)	بیانیه گام دوم انقلاب می‌تواند تأمین‌کننده نقشه راه و محتوای تربیت با رویکرد تقویت هویت ملی افراد باشد.	
۸	منظری توکلی و کهنوجی (۱۴۰۰)	بیانیه گام دوم انقلاب می‌تواند تأمین‌کننده و هدایت‌بخش تربیت اقتصادی و علمی و فناوری و همچنین سایر ساحت‌های تربیتی باشد.	
۹	علی‌پور (۱۴۰۰)	بیانیه گام دوم انقلاب می‌تواند با تربیت انقلابی خود زمینه‌ساز تمدن اسلامی در بخش‌های مختلف سیاسی و اجتماعی باشد.	

ب) روش پژوهش

روش پژوهش حاضر از نوع آمیخته و تحلیل کیفی و کمی است. برای انجام این پژوهش، کلیه منابع و مراجع مرتبط با بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی با روش تحلیل متن، بررسی و اطلاعات مورد نیاز با شیوه کتابخانه‌ای جمع‌آوری و دسته‌بندی شد و در راستای پرسش پژوهش، مورد بررسی محتوایی قرار گرفت. روایی پرسشنامه محقق‌ساخته، ۹۶ درصد آلفای کرونباخ است. جامعه آماری پژوهش، دانشجویان دانشگاه فرهنگیان شهر تهران و جامعه نمونه پژوهش، تعداد ۳۰۰ نفر از دانشجویان پردیس‌های شهید چمران، شهید بهشتی و شهدای مکه دانشگاه فرهنگیان تهران در نظر گرفته شده است. این دانشجویان به دلیل نقش مهم‌شان در تربیت نسل آینده، نمونه‌ای مناسب برای بررسی دلالت‌های فرهنگی و تربیتی بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی‌اند. حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران تعیین شده است. برای تعیین آن از فرمول عمومی کوکران که در آن احتمال وجود صفت و احتمال عدم وجود صفت ۰/۵ در نظر گرفته شده، به شرح ذیل استفاده شده است:

$$(N=1000, t=1.96, d=0.05, p=q=0.5)$$

$$n = (Nt^2 \times p \times q) / ((N \times d^2) + p \times q \times t^2)$$

با توجه به مقادیر ذکر شده، جامعه نمونه بر اساس فرمول کوکران، ۲۷۷ نفر برآورد شد که برای اطمینان از تکمیل پرسشنامه‌ها و تقسیم مناسب، تعداد نمونه ۳۰۰ نفر در نظر گرفته شد. روش گردآوری اطلاعات، روش کتابخانه‌ای و ابزارهای گردآوری داده‌ها، شامل فیش‌برداری از اسناد و منابع، پرسشنامه محقق‌ساخته و لیست واریسی^۱ توسط محقق می‌باشد. پرسشنامه، شامل سؤالاتی درباره تأثیر بیانیه بر فرهنگ و هویت انقلابی دانشجویان است. به منظور تجزیه و تحلیل داده‌های کیفی، از روش تحلیل محتوا استفاده شده است. برای تحلیل داده‌های کمی، از آمار توصیفی (میانگین، انحراف معیار) استفاده شد.

ج) یافته‌های پژوهش

به منظور یافتن پاسخ پرسشهای پژوهش، شامل (الف) کدام مؤلفه‌های فرهنگی و تربیتی بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی، بیشترین اهمیت را در حوزه مفاهیم فرهنگی و تربیتی بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی دارد؟ (ب) آیا دلالت یا مؤلفه‌های فرهنگی و تربیتی بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی بر تقویت فرهنگ و هویت انقلابی دانشجویان دانشگاه فرهنگیان تأثیر دارد؟ (ج) در راستای اجرای بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی، ساختار و اقدامات دانشگاه فرهنگیان چگونه ارزیابی می‌شود؟ پرسشنامه محقق‌ساخته به نمونه آماری پژوهش تحویل داده و پاسخها اخذ شد.

جدول ۲، ویژگی‌های توصیفی نمونه پژوهش را نشان می‌دهد. ۵۵ درصد شرکت‌کنندگان مرد و ۴۵ درصد، زن بوده‌اند. از این افراد، ۷۸ درصد دانشجوی کارشناسی و ۲۲ درصد دانشجوی کارشناسی ارشد و بالاتر می‌باشند. ۳۵ درصد افراد، بین ۱۸ تا ۲۰ سال؛ ۵۰ درصد بین ۲۱ تا ۲۳ سال و ۱۸ درصد بالاتر از ۲۳ سال سن دارند. ۶۵ درصد دانشجویان در رشته‌های علوم تربیتی و انسانی، ۲۵ درصد در رشته‌های علوم پایه و ۱۰ درصد در سایر رشته‌ها تحصیل می‌کردند.

جدول ۲: ویژگی‌های توصیفی نمونه پژوهش

توزیع پاسخگویان بر حسب جنسیت	فراوانی	درصد فراوانی	درصد تجمعی
زن	۱۳۵	۴۵	۴۵

تأثیر دلالت‌های فرهنگی و تربیتی بیانیه گام دوم انقلاب ... ۱۲۱

۱۰۰	۵۵	۱۶۵	مرد
۱۰۰	۱۰۰	۳۰۰	مجموع
درصد تجمعی	درصد فراوانی	فراوانی	توزیع پاسخگویان بر حسب وضعیت تحصیلی
۷۸	۷۸	۲۳۵	دانشجوی کارشناسی
۱۰۰	۲۲	۶۵	دانشجوی کارشناسی ارشد
۱۰۰	۱۰۰	۳۰۰	مجموع
درصد تجمعی	درصد فراوانی	فراوانی	توزیع پاسخگویان بر حسب سن
۳۵	۳۵	۱۰۵	۱۸ تا ۲۰ سال
۸۵	۵۰	۱۵۲	۲۱ تا ۲۳ سال
۱۰۰	۱۵	۴۳	بیش از ۲۳ سال
۱۰۰	۱۰۰	۳۰۰	مجموع
درصد تجمعی	درصد فراوانی	فراوانی	توزیع پاسخگویان بر حسب رشته تحصیلی
۶۵	۶۵	۱۹۴	علوم تربیتی و انسانی
۹۰	۲۵	۷۵	علوم پایه
۱۰۰	۱۰	۳۱	سایرین
۱۰۰	۱۰۰	۳۰۰	مجموع

پاسخ شرکت کنندگان، به تفکیک سؤال، در جدول ۳ آمده است.

جدول ۳: فراوانی پاسخ شرکت کنندگان درخصوص سؤالات پژوهش

شماره سؤال	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	میانگین	انحراف معیار
۱	۴۲	۸۳	۵۲	۶۹	۵۴	۲/۹۶	۱/۳۳
۲	۸۰	۹۸	۸۲	۳۲	۸	۳/۷	۱/۰۵
۳	۹۶	۸۷	۸۹	۲۲	۶	۳/۸۲	۱/۰۳
۴	۴۸	۹۰	۸۸	۲۹	۴۵	۳/۲۲	۱/۲۶
۵	۶۸	۹۱	۱۰۲	۲۹	۱۰	۳/۵۹	۱/۰۴۵
۶	۸۲	۱۱۴	۶۶	۳۳	۵	۳/۷۸	۱/۱۸
۷	۵۵	۸۲	۱۱۹	۳۵	۹	۳/۰۷	۱/۰۹
۸	۵۲	۸۹	۱۰۶	۴۱	۱۲	۳/۴۳	۱/۰۵۳
۹	۶۲	۸۸	۸۶	۵۲	۱۲	۳/۴۵	۱/۱۲
۱۰	۲۱	۷۵	۷۹	۸۸	۳۷	۲/۸۵	۱/۱۴
۱۱	۳۵	۹۴	۷۹	۶۵	۲۷	۳/۱۵	۱/۱۵

۱۲	۴۱	۶۳	۷۹	۹۶	۲۱	۳/۰۲	۱/۱۶
۱۳	۲۲	۶۱	۷۴	۱۰۵	۳۸	۲/۷۵	۱/۱۳
۱۴	۷۶	۹۴	۹۲	۳۳	۵	۳/۶۷	۱/۰۲

از جدول ۳ نتیجه می‌شود که اولاً، دانشجویان فرهنگیان بیشترین امتیازات را به ترتیب با ۳/۸۲ و ۳/۷۸ از ۵، به ترتیب به کمک کردن بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی به تقویت فرهنگ انقلابی در جامعه و تأثیر بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی بر تقویت هویت انقلابی آنها اختصاص داده‌اند. ثانیاً از دید این دانشجویان، میزان سازگاری ساختار و تشکیلات دانشگاه فرهنگیان با دلالتها و مؤلفه‌های فرهنگی و تربیتی موجود در بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی، کمترین امتیاز را با ۲/۸۵ از ۵ دارد. ثالثاً، کمتر از ۳۰ درصد دانشجویان دانشگاه فرهنگیان تهران در دو موضوع «میزان سازگاری ساختار و تشکیلات دانشگاه فرهنگیان با دلالتها و مؤلفه‌های فرهنگی و تربیتی موجود در بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی» و «امکانات و ظرفیتهای دانشگاه فرهنگیان برای اجرای مفاهیم فرهنگی و تربیتی بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی»، امتیاز زیاد یا بسیار زیاد داده‌اند و ۴۷/۶ درصد آنان، امکانات و ظرفیتهای دانشگاه فرهنگیان را برای اجرای مفاهیم فرهنگی و تربیتی بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی، کم یا خیلی کم ارزیابی کرده‌اند. رابعاً، با توجه به مقادیر انحراف معیار، پراکندگی پاسخ دانشجویان به سؤال ۱، بیشترین فاصله را با میانگین داده‌ها و پاسخ آنان به سؤال ۳، کمترین پراکندگی را نسبت به میانگین داده‌های پاسخ داشته است.

در ارتباط با سؤال ۱۵: «چه مفاهیم فرهنگی- تربیتی در بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی برای شما از اهمیت بیشتری برخوردار است؟»، نتایج به شرح جدول ۴ است.

جدول ۴: فراوانی پاسخ شرکت‌کنندگان به درجه اهمیت مفاهیم فرهنگی- تربیتی در بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی

عنوان مفهوم	فراوانی	درصد
مجهز شدن به صداقت و اقتدار	۱۵	۵
افزایش عیار معنویت و اخلاق در فضای عمومی جامعه	۳۰	۱۰
صیانت از کرامت انقلاب و اصالت شعارهایش	۳۲	۱۰/۷
حفظ ارزشهای انقلابی و ملی	۵۲	۱۷/۳
اجرای برنامه‌های کوتاه‌مدت و میان‌مدت جامع در حوزه فرهنگ و اخلاق	۹۴	۳۱/۳
تربیت انسانهایی باایمان، متعهد، جهادگر و دست‌پاک	۷۷	۲۵/۷
مجموع	۳۰۰	۱۰۰

تأثیر دلالت‌های فرهنگی و تربیتی بیانیه گام دوم انقلاب ... ♦ ۱۲۳

جدول ۴ نشان می‌دهد از دیدگاه دانشجویان دانشگاه فرهنگیان، «اجرای برنامه‌های کوتاه‌مدت و میان‌مدت جامع در حوزه فرهنگ و اخلاق» و «تربیت انسانهایی باایمان، متعهد، جهادگر و دست‌پاک»، به ترتیب با ۳۱/۳ و ۲۵/۷ درصد، بیشترین اهمیت را در حوزه مفاهیم فرهنگی و تربیتی بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی دارند.

د) بحث و نتیجه‌گیری

سؤال اصلی پژوهش حاضر آن بود که بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی چه تأثیری بر شکل‌گیری رفتارها و نگرش‌های دانشجومعلم‌ان دانشگاه فرهنگیان در راستای تقویت فرهنگ و هویت انقلابی دارد و دلالت‌های فرهنگی و تربیتی آن کدام‌اند؟ بیانیه گام دوم انقلاب، چارچوبی برجسته برای امکان انتقال و استحکام مؤلفه‌های جدید هویت و فرهنگ ملی است. امروزه مسئله بیانیه گام دوم انقلاب با تکیه بر دستاوردهای گذشته، از قابلیت به فعلیت رساندن ظرفیت مؤلفه‌های جدید هویت ملی برای جوانان برخوردار است. بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی، چشم‌انداز تصویری از ایران آرمانی آینده و نقشه راهی برای دستیابی به تمدن نوین اسلامی است که دستیابی به اهداف این چشم‌انداز، بنا به فرموده مقام معظم رهبری، در بستر توجه به مؤلفه‌های هویت و عزت ملت امکان‌پذیر است. در تبیین این مفهوم، رویکرد و ابعاد اندیشه‌های مقام معظم رهبری در ارتباط با هویت ملی در بسیاری از سخنان ایشان مشهود است؛ به گونه‌ای که ایشان در بیانات خود، هدف انقلاب را تبدیل جامعه به جامعه‌ای با هویت و هشت سال دفاع مقدس را نیز دفاع از هویت ملی می‌دانند. در این مقاله، انتقال این رویکرد به جوانان امروز و معلمان آینده‌ساز بررسی شده است.

مفهوم استقامت و پایداری در بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی به عنوان یکی از اصول بنیادین تقویت فرهنگ و هویت انقلابی در دانشجویان دانشگاه فرهنگیان مورد تأکید قرار گرفته است. با توجه به اهمیت این مفاهیم، دانشجویان می‌توانند با تمرین و تقویت استقامت و پایداری در مسیر دستیابی به اهداف والای انقلاب اسلامی، به عنوان نیروهای مؤثر و پایدار در جامعه ایفای نقش کنند. در نتیجه، بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی می‌تواند به عنوان یک سند راهبردی در حوزه فرهنگی و تربیتی استفاده شود تا دانشجویان دانشگاه فرهنگیان با الهام از آن، به تربیت نسل‌های آینده‌ای بپردازند که بتوانند ارزشها و اصول انقلابی را در جامعه، تثبیت و به تحقق اهداف والای انقلاب اسلامی کمک کنند. استقامت و پایداری دانشجویان در این مسیر، به عنوان کلیدی‌ترین عوامل موفقیت، نقش بسزایی در تحقق این اهداف خواهد داشت. بر اساس نتایج حاصله، بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی با تأکید بر

ارزشهای فرهنگی و تربیتی و با توجه به اهمیت تقویت هویت انقلابی در نسل جوان، نقش اساسی در ایجاد فرهنگ و هویت انقلابی در دانشجویان دانشگاه فرهنگیان دارد. این بیانیه با ارائه راهبردهای مشخص و تأکید بر مبانی اسلامی، توانسته است بستری مناسب برای تربیت دانشجویان فراهم کند تا آنان بتوانند با داشتن باورها و ارزشهای انقلابی، نقش مؤثری در جامعه ایفا کنند.

نتایج پژوهش نشان می‌دهد دلالت‌های فرهنگی و تربیتی بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی نقش مهمی در تقویت هویت انقلابی و فرهنگ دانشجویان دارند. در پاسخ به سؤال اول مبنی بر اینکه «کدام مؤلفه‌های فرهنگی و تربیتی بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی، بیشترین اهمیت را در حوزه مفاهیم فرهنگی و تربیتی بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی دارد؟»، از دیدگاه دانشجویان دانشگاه فرهنگیان، اجرای برنامه‌های کوتاه‌مدت و میان‌مدت جامع در حوزه فرهنگ و اخلاق و تربیت انسان‌هایی باایمان، متعهد، جهادگر و دست‌پاک، به ترتیب با ۳۱/۳ و ۲۵/۷ درصد، بیشترین اهمیت را در حوزه مفاهیم فرهنگی و تربیتی بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی دارند که مغایر با فرضیه پژوهش و پژوهش رحمانی و همکاران (۱۴۰۱) و همسو با پژوهش خیرالدین (۱۴۰۳) ارزیابی می‌شود.

در پاسخ به سؤال دوم مبنی بر اینکه «آیا دلالت یا مؤلفه‌های فرهنگی و تربیتی بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی بر تقویت فرهنگ و هویت انقلابی دانشجویان دانشگاه فرهنگیان تأثیر دارد؟»، با توجه به نتایج پژوهش حاضر، دلالت‌های فرهنگی و تربیتی این بیانیه می‌تواند منجر به افزایش همبستگی و انسجام اجتماعی دانشجویان و همچنین تقویت هویت ملی و دینی آنان شود که همسو با فرضیه پژوهش و یافته‌های تقوی و همکاران (۱۴۰۳) ارزیابی می‌شود. همچنین این بیانیه با تأکید بر تقویت علم و دانش و تربیت نیروی انسانی متعهد و متخصص، می‌تواند زمینه‌ساز توسعه پایدار و پیشرفت جامعه باشد که همسو با یافته‌های یقینی و همکاران (۱۴۰۰) است.

در رابطه با سؤال سوم پژوهش: «در راستای اجرای بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی، ساختار و اقدامات دانشگاه فرهنگیان چگونه ارزیابی می‌شود؟» دانشجویان فرهنگیان بیشترین امتیاز را با ۳/۸۲ از ۵، به کمک کردن بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی به تقویت فرهنگ انقلابی در جامعه اختصاص داده‌اند که مغایر با فرضیه پژوهش است؛ در حالی که از دید این دانشجویان، میزان سازگاری ساختار و تشکیلات دانشگاه فرهنگیان با دلالت‌ها و مؤلفه‌های فرهنگی و تربیتی موجود در بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی، کمترین امتیاز را دارد (۲/۸۵ از ۵). نکته قابل

تأثیر دلالت‌های فرهنگی و تربیتی بیانیه گام دوم انقلاب ... ♦ ۱۲۵

تأمل اینکه، ۴۷/۶ درصد دانشجویان، امکانات و ظرفیتهای دانشگاه فرهنگیان برای اجرای مفاهیم فرهنگی و تربیتی بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی، کم یا خیلی کم ارزیابی کرده‌اند که همسو با فرضیه پژوهش است.

از آنجا که هدف اصلی پژوهش، تأثیر دلالت‌های فرهنگی و تربیتی بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی بر رفتارها و نگرشهای دانشجویان دانشگاه فرهنگیان بود و با توجه به حجم گسترده این پژوهش، طراحی مدل ساختاری برای برون‌رفت از آسیبها، با هدف پژوهش حاضر سازگار نمی‌باشد. پژوهشگران محترم بر این امر اهتمام دارند که مدل ساختاری مذکور در پژوهشهای بعدی طراحی و ارائه شود.

پیشنها‌ها

با توجه به نتایج این پژوهش، مدل ساختاری برای برون‌رفت از آسیبها و ارتقای وضعیت برای استفاده مدیران و نهادهای مربوطه طراحی شود.

در راستای توجه به هویت ملی، دست‌اندرکاران و مؤلفان کتب درسی، مؤلفه‌های هویت و انسجام ملی مندرج در بیانیه گام دوم انقلاب را در کتابهای درسی، به ویژه فارسی و مطالعات اجتماعی بگنجانند.

در راستای توجه به شاخصهای فرهنگی و معنوی، دست‌اندرکاران و مؤلفان کتب درسی، مؤلفه‌های اخلاقی، علمی و فرهنگی مندرج در بیانیه گام دوم انقلاب را در کتابهای درسی به ویژه فارسی و هدیه‌های آسمانی بگنجانند.

به منظور توجه بیشتر به مفاد بیانیه گام دوم انقلاب و ارزشهای آن، مطالعات بیشتری در زمینه تأثیر عملی و کاربردی این بیانیه در زمینه‌های اجتماعی، سیاسی و فرهنگی انجام شود تا بتوان به نتایج جامع‌تری دست یافت.

با توجه به شناخت مؤلفه‌های فرهنگ و هویت انقلابی مورد تأکید در بیانیه گام دوم انقلاب، به برنامه‌ریزان درسی و مؤلفان کتابهای درسی پیشنهاد می‌شود به تحلیل کتابهای درسی بر اساس میزان توجه به مؤلفه‌های فرهنگ و هویت انقلابی با تأکید بر گام دوم انقلاب بپردازند.

منابع

- آقاسی، آناهیتا؛ سید محسن بنی هاشمی و سید وحید عقیلی (۱۴۰۰). «تحلیل مضمون هویت فرهنگی در اندیشه آیت الله سید علی خامنه‌ای». *نظریه‌های اجتماعی متفکران مسلمان*.
- اسکندری نسب، محمد (۱۴۰۱). «تحلیل محتوای بیانیه گام دوم انقلاب، با تأکید بر وظایف راهبرد عمل جوانان در گام دوم انقلاب». *دولت پژوهی ایران معاصر*، دوره هشتم، ش ۱: ۴۱-۷۲.
- بابایی، علی و نرگس صالحی دره‌باریک (۱۴۰۳). «ارتقای هویت در نیروی انسانی بر اساس بیانیه گام دوم انقلاب». *نخستین همایش ملی تعلیم و تربیت در گام دوم انقلاب اسلامی با تأکید بر تربیت انقلابی در منظومه فکری امام خمینی و حضرت آیه الله العظمی خامنه‌ای*.
- تاجیک، محمدرضا (۱۳۸۴). «انسان مدرن و معمای هویت». *مطالعات ملی*، ش ۶ (۱).
- تقوی، زهره؛ سعیده باطنی و رقیه ابراهیمی شهرآب (۱۴۰۳). «واکاوی شاخصه‌های تعلیم و تربیت اسلامی در منظومه فکری مقام معظم رهبری در گام دوم انقلاب اسلامی». *نخستین همایش ملی تعلیم و تربیت در گام دوم انقلاب اسلامی با تأکید بر تربیت انقلابی در منظومه فکری امام خمینی و حضرت آیه الله العظمی خامنه‌ای*.
- جداری جباری پور، روشنگر و طاهره محسنی (۱۴۰۳). «تربیت معلم تراز تمدن نوین اسلامی در نگاه امامین انقلاب با تکیه بر بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی». *نخستین همایش ملی تعلیم و تربیت در گام دوم انقلاب اسلامی با تأکید بر تربیت انقلابی در منظومه فکری امام خمینی و حضرت آیه الله العظمی خامنه‌ای*.
- خامنه‌ای، سید علی (۱۳۹۵). *بیانات در دیدار معلمان و فرهنگیان*. ۱۳ اردیبهشت ۱۳۹۵. قابل دسترس در: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=32970>
- خامنه‌ای، سید علی (۱۳۹۷). *بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی*. تهران: دفتر نشر آثار اسلامی.
- دانشگاه فرهنگیان (۱۳۹۱). *اساسنامه دانشگاه فرهنگیان*. تهران: دانشگاه فرهنگیان.
- درتاج، یاسر و حسن جوادی‌نیا (۱۴۰۳). «طراحی و تبیین الگوی کیفیت خدمات‌رسانی مبتنی بر آموزه‌های مدیریت اسلامی و بیانیه گام دوم انقلاب». *نخستین همایش ملی تعلیم و تربیت در گام دوم انقلاب اسلامی با تأکید بر تربیت انقلابی در منظومه فکری امام خمینی و حضرت آیه الله العظمی خامنه‌ای*.
- رحمانی، مریم؛ غلامرضا خواجه‌سروی و عباس مرادی (۱۴۰۱). «خوانش هویت ملی در پرتو بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی». *جامعه‌شناسی سیاسی ایران*، ش ۹: ۱۸۸۸-۱۸۷۳.

تأثیر دلالت‌های فرهنگی و تربیتی بیانیه گام دوم انقلاب ... ۱۲۷

- رضاعلیزاده، محمدباقر و کرم‌الله دانش‌فرد (۱۴۰۳). «بررسی نقش فرهنگ و ارزش‌های حاکم بر جامعه در توسعه منابع انسانی با توجه به بیانیه گام دوم انقلاب». مطالعات مدیریت راهبردی دفاع ملی، ش ۳۰: ۸۷-۱۱۲.
- ستاری، جلال (۱۳۸۴). هویت ملی، هویت فرهنگی. تهران: مرکز.
- شورای عالی انقلاب فرهنگی (۱۳۹۰). سند تحول بنیادین آموزش و پرورش.
- علی‌پور، فاطمه (۱۴۰۰). «واکاوی مؤلفه‌های تربیت انقلابی زمینه‌ساز تمدن اسلامی: پژوهشی مبتنی بر تحلیل مضمون بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی». پژوهش در آموزش معارف و تربیت اسلامی، ش ۱۲ (۱).
- عیسی‌زاده، عیسی و جلال عراقی (۱۳۹۸). «گام دوم انقلاب و راهکارهای دستیابی به سبک زندگی اسلامی با تأکید بر دیدگاه مقام معظم رهبری». همایش ملی جستارهای پژوهشی با تأکید بر بیانیه گام دوم انقلاب. گرگان.
- غریبی، فاطمه و عطیه غریبی (۱۴۰۱). «نقش دانشگاه فرهنگیان در تقویت تمدن نوین اسلامی ایرانی در پرتو بیانیه گام دوم اسلامی». صیانت فرهنگی و سرمایه اجتماعی، دوره دوم، ش ۱: ۶۴-۷۶.
- غفاری هاشجین، زاهد و ایوب نیکونهاد (۱۳۹۹). «تحلیل آینده‌نگارانه بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی». دانش سیاسی، دوره شانزدهم، ش ۲: ۴۸۷-۵۱۲.
- کیایی جمالی و همکاران (۱۳۹۷). «بررسی جهت‌گیری‌های برنامه درسی در دوره تمرکزگرایی در نظام آموزش عالی ایران». مدیریت و برنامه‌ریزی در نظامهای آموزشی، ش ۱۱ (۱): ۱۸۴-۱۸۹.
- ملکوتیان، مصطفی و امیرعلی کتابی (۱۳۹۹). «بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی و راهکارها و راهبردهای عملیاتی شدن آن». پژوهشهای انقلاب اسلامی، دوره نهم، ش ۴: ۷-۲۷.
- منظری توکلی، علیرضا و مرضیه کهنوجی (۱۴۰۰). «تبیین اهداف تربیتی بیانیه گام دوم انقلاب». پژوهش در مسائل تعلیم و تربیت اسلامی، سال بیست و نهم، ش ۵۲.
- نبی‌زاده، محمد مهدی (۱۴۰۱). «بایسته‌های تربیت متعالی در گام دوم انقلاب اسلامی». تربیت متعالی، دوره اول، ش ۲: ۹۹-۱۲۰.
- یقینی، محمود؛ علی خزاعی و موسی‌الرضا قائمی (۱۴۰۰). «ارائه مؤلفه‌های راهبردی حکمرانی محلی فرهنگی بر اساس بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی». حکمرانی متعالی، دوره دوم، ش ۱: ۲۱۰-۱۶۱.
- Keane, J. (1993). Nations, Nationalism, and the European Citizen (CSD Perspectives). London: University of Westminster Press.
- Ofoego, O.C. & I.E. Ebebe (2016). "Reforms in Education: The Need for Re-Engineering Teacher Education for Sustainable

- Development".** *Journal of Education and Practice*, ISSN 2222-1735 (Paper) ISSN 2222-288X (Online) Vol. 7, No. 29.
- Samiei, Mohammad & Na. Shao-Qian (2020). **"Power from Revolution: The Configuration and Evolution of Iran's Political Identity Reflected in the Supreme Leaders' Hajj Messages"**. *Journal of World Sociopolitical Studies*, Vol. 4, No. 3.
 - Aghasi, Anahita; Seyed Mohsen Bani Hashemi and Seyed Vahid Aqili (2021). **"Analysis of the Content of Cultural Identity in the Thought of Ayatollah Seyed Ali Khamenei"**. Social theories of Muslim thinkers.
 - Babaei, Ali and Narges Salehi Darreh Barik (2024). **"Promoting Identity in Human Resources based on the Statement of the Second Step of the Revolution"**. The first national conference on education in the second stage of the Islamic Revolution with emphasis on revolutionary education in the intellectual system of Imam Khomeini and Ayatollah Khamenei.
 - Eskandari Nasab, Mohammad (2022). **"Analysis of the content of the Statement of the Second Step of the Revolution, with emphasis on the tasks of the Youth Action Strategy in the Second Step of the Revolution."** Contemporary Iranian Government Studies, Eighth Volume, 1: 72-41.
 - Tghavi, zohre; Saeeda Batini and Roqia Ebrahimi Shahrab (2022). **"An Analysis of the Indicators of Islamic Education in the Intellectual System of the Supreme Leader in the Second Stage of the Islamic Revolution"**. The first national conference on education in the second stage of the Islamic Revolution with emphasis on revolutionary education in the intellectual system of Imam Khomeini and Ayatollah Khamenei.
 - Jadari Jabaripour, Roshank and Tahereh Mohseni (2022). **"Teacher Education at the Level of Modern Islamic Civilization in the Eyes of the Imams of the Revolution, Based on the Statement of the Second Step of the Islamic Revolution"**. The first national conference on education in the second stage of the Islamic Revolution with emphasis on revolutionary education in the intellectual system of Imam Khomeini and Ayatollah Khamenei.
 - Khamenei, Seyed Ali (2016). **Statements at the meeting of teachers and educators**. 13 May 2016. Available at: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=32970>
 - Khamenei, Seyed Ali (2018). **Statement of the Second Step of the Islamic Revolution**. Tehran: Islamic Works Publishing Office.
 - Teachers' University (2012). **Charter of the University of Teachers**. Tehran: Teachers University.
 - Dartaj, Yasser and Hassan Javadinia (2022). **"Design and Explanation of Service Quality Model Based on Islamic Management Teachings and Statement of the Second Step of the Revolution"**. The first national conference on education in the second stage of the Islamic Revolution with emphasis on revolutionary education in the intellectual system of Imam Khomeini and Ayatollah Khamenei.

- Rahmani, Maryam; Gholamreza Khaja Sarvi and Abbas Moradi (2020). **"Reading National Identity in the Light of the Statement of the Second Step of the Islamic Revolution"**. Political Sociology of Iran, 1888-1873.
- Reza Alizadeh, Mohammad Baqir and Karamullah Daneshfard (2022). **"Examining the role of culture and values in human resource development with regard to the statement of the second step of the revolution"**. National Defense Strategic Management Studies, 30: 112-87.
- Sattari, Jalal (2005). **National identity, cultural identity**. Tehran: markaz.
- Supreme Council of Cultural Revolution (2011). **Document on the fundamental transformation of education**.
- Alipour, Fatemeh (2021). **"An Analysis of the Components of Revolutionary Education that Creates the Condition for Islamic Civilization: A Research Based on the Analysis of the Content of the Statement of the Second Step of the Islamic Revolution"**. Research in Islamic Education, Vol. 2(1).
- Issazadeh, Issa and Jalal Iraqi (2010). **"The second step of the revolution and the solutions to achieve the Islamic lifestyle with emphasis on the view of the Supreme Leader"**. National Conference on Research Studies with Emphasis on the Statement of the Second Step of the Revolution. Gorgan.
- Gharibi, Fatima and Attia Gharibi (2022). **"The Role of Teachers' University in Strengthening the New Iranian Islamic Civilization in the Light of the Second Islamic Step Statement"**. Cultural Protection and Social Capital, Volume II, vol. 1: 76-64.
- Ghafari Hashjin, Zahid and Ayub Nikonhad (2010). **"A Prospective Analysis of the Statement of the Second Step of the Islamic Revolution"**. Political Science, Sixteenth Edition, Volume 2: 512-487.
- Kiai Jamali and colleagues (2018). **"A Study of Curriculum Orientations in the Period of Centralism in the Iranian Higher Education System"**. Management and Planning in Educational Systems, 11(1): 189-184.
- Malkotian, Mostafa and Amir Ali Ketabi (2010). **"Declaration of the Second Step of the Islamic Revolution and the Solutions and Strategies for Its Implementation"**. Islamic Revolution Studies, Ninth Volume, 4: 27-7.
- Manzari Tavakoli, Alireza and Marzieh Kahnoji (2021). **"Explaining the educational objectives of the statement of the second step of the revolution"**. Research in Islamic Education, Year 29, p.
- Nabizadeh, Mohammad Mehdi (2022). **"The Merits of Higher Education in the Second Step of the Islamic Revolution"**. Transcendental Education, First Period, Vol. 2: 120-99.
- Yaghini, Mahmoud; Ali Khazaei and Musa al-Reza Ghaemi (2021). **"Presenting the Strategic Components of Local Cultural Governance Based on the Statement of the Second Step of the Islamic Revolution"**. Transcendental Governance, Second Period, 1: 210-161

۱۳۰ ♦ فصلنامه علمی فرهنگ در دانشگاه اسلامی، شماره ۵۵

- Tajik, Mohammad Reza (2005). "**Modern man and the mystery of identity**". National Studies, 6(1).

